

УДК 159.9

ВИКОРИСТАННЯ ПЛЕЙБЕК-ТЕАТРУ В РОБОТІ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ

Савінов Володимир,

*м. н. с. Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
психолог Будинку дитячої творчості Подільського району м. Києва,
керівник Київського плейбек-театру «Дежа вю плюс», Української школи
плейбек-театру, керівник Відділення плейбек-театру
ВГО «Арт-терапевтична асоціація» (Київ)*

В статті проаналізовано досвід використання плейбек-театру в якості засобу травма-чутливої психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Показано, що специфіка соціально-психологічного простору і творчої діяльності, притаманні плейбек-театру, надають змоги швидко й дієво відновити особистісний потенціал оповідачів за рахунок створення особистих та спільних нарративів, що спрацьовує на відновлення життєвої неперервності, а також наступних психотерапевтичних ефектів: 1) знаходження нових зв'язків між складовими травматичної історії; 2) відчуття глибокої підтримки, розділеності емоційного стану; 3) власне катарсичний ефект; 4) ефект відстороненості, «неучасті». Надано практичні рекомендації щодо основних моментів, які варто контролювати фахівцям плейбек-театру під час виступів перед ВПО.

Ключові слова: ВПО, плейбек-театр, травма-чутлива психосоціальна підтримка, важкі історії, психотерапевтичні ефекти, психологічні ресурси, червона стрічка, динаміка перформансу.

В статье проанализирован опыт использования плейбек-театра в качестве средства травма-чувствительной психосоциальной поддержки внутренне перемещенных лиц (ВПЛ). Показано, что специфика социально-психологического пространства и творческой деятельности, присущие плейбек-театру, предоставляют возможности быстро и действительно восстановить личностный потенциал рассказчиков за счет создания личных и общих нарративов, что срабатывает на восстановление жизненной непрерывности, а также следующих психотерапевтических эффектов: 1) нахождения новых связей между составляющими травматического истории; 2) ощущения глубокой поддержки, разделенности эмоционального состояния; 3) собственно катарсического эффекта; 4) эффекта отстраненности, «неучастия». Даны практические рекомендации по основным моментам, которые следует контролировать специалистам плейбек-театра во время выступлений перед ВПЛ.

Ключевые слова: ВПЛ, плейбек-театр, травма-чувствительная психосоциальная поддержка, тяжелые истории, психотерапевтические эффекты, психологические ресурсы, красная нить, динамика перформанса.

The article analyzes the experience of using the playback theatre as a means of trauma-sensitive psychosocial support for internally displaced persons (IDP). It is shown that the specificity of the socio-psychological space and creative activity, inherent in the playback theatre, makes it possible to quickly and efficiently restore the personal potential of the tellers through the creation of personal and common narratives, which works on the restoration of life continuity, as well as the following psychotherapeutic effects: 1) finding new connections between the components of traumatic history; 2) a sense of deep support, a division of the emotional state; 3) actually cathartic effect; 4) the effect of detachment, "non-participation". Practical recommendations are provided on the main points that should be monitored by the playback theatre specialists during performances for the IDP.

Key words: IDP, playback theatre, trauma-sensitive psychosocial support, difficult histories, psychotherapeutic effects, psychological resources, red thread, performance dynamics.

Проблема. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – явище, яке миттєво і монументально постало перед Україною з 2014 року у зв'язку з цинічною фізичною агресією Російської Федерації в АР Крим та зі сторони Донецької й Луганської областей. Вочевидь, до цього ми були не готові належним чином, але і влада, і громадянське суспільство сприйняли вимушене різке переселення груп наших громадян як виклик – для юридичної системи, економіки, інфраструктури, бізнесу, соціально-культурного середовища. Відбувається мобілізація владних, громадських, волонтерських, інших матеріальних та людських ресурсів як належна відповідь на цей виклик. Допомагають нам і різні міжнародні організації: благодійні фонди, структури медичної та гуманітарної допомоги, дослідницькі та просвітницькі інституції тощо.

Не залишаються осторонь і психологи, оскільки окрім матеріально-побутових проблем, існує багато цілком об'єктивних психологічних труднощів, що супроводжують процес вимушеної зміни людьми місця проживання. Це і горювання через втрату, і психологічна травма від пережитих подій, і сум полишення рідного дому, і стрес термінового переїзду, і розгубленість від змін звичного образу життя, і страх за життя близьких, і тривога щодо можливості адаптації в нових умовах, і психологічний тиск дещо іншого соціального середовища, і сумніви що-

до вірності вибору власної позиції в інформаційній війні, і погіршення стосунків у родині, і пригнічена здатність довіряти, і багато-багато інших важких психологічних та соціально-психологічних нюансів.

Звичайно, у кожній групі, кожній родині і кожній людині психологічні труднощі різні, різна їхня комбінація, залежно від фактів об'єктивної історії переселення, особистісного ставлення до неї та інших факторів. Залишаючи типізацію переживань ВПО, виокремлення особливостей представників різних регіонів та надання загальних рекомендацій щодо психологічної допомоги «за дужками», спробуємо коротко проаналізувати лише досвід декількох перформансів Київського плейбек-театру «Дежа вю плюс», здійснених з 2014 по 2018 роки для переселених людей у місцях їхнього спільного проживання в Києві та Київській області.

Плейбек-театр – форма інтерактивного мистецтва, суть якої у розігруванні акторами індивідуальних історій людей. Важливо, що ці історії беруться не звідкись поза аудиторією, поза ситуацією чи поза часом, а розповідаються прямо на дійстві. Тобто першою і базовою складовою виступу плейбек-театру є розповіді глядачів. Для цього ведучий повинен встановити контакт з аудиторією, викликати довіру, чітко розповісти про технологію/ритуал виходу глядача на авансцену, створити відкритий і водночас безпечний соціально-психологічний клімат у спільному просторі тощо. Ззовні таке дійство дуже схоже на групову роботу психолога чи соціального працівника, але плейбек-театр не є різновидом психотерапії чи психологічної допомоги, оскільки не встановлює навіть мінімально достатніх умов для такої роботи і не для неї призначений [8]. Хоча, безумовно, як і будь-яке мистецтво, він має потенціал рекреації, катарсису, трансформації, єднання, життєтворення тощо. Тобто може бути корисним для людей, які потребують психологічної допомоги, а отже, може розглядатись і свідомо використовуватись як інструмент травма-чутливої психосоціальної підтримки [2]. Спираючись на міжнародний досвід такого використання плейбек-театру в зоні стихійних лих, військово-гуманітарних конфліктів, для вразливих верств населення, психологічно травмованих аудиторій та результати наших досліджень роботи з важкими історіями, ми вважаємо, що «достатньо гарний» плейбек-театр, у якому дотримано всіх принципів і технології дійства, не може травмувати чи ретравмувати, а навпаки, сприяє психологічному відновленню групи людей.

При цьому варто знати специфіку аудиторії, її принципів соціально-побутових та психологічних труднощів, аби виступаючи для неї, краще і швидше налагодити контакт, глибше зрозуміти ситуацію та співпереживати, точніше зіграти особисті ситуації, бути обережнішими у найчутливіших темах тощо.

Метою даної статті є аналіз і визначення особливостей виступу плейбек-театру для групи ВПО.

Чи змінюється структура та динаміка перформансу? Чи треба якимось чином модифікувати ритуал? Які теми та феномени слід обходити стороною, а які акцентувати? На що варто особливо звертати увагу, аби не зачепити загострені почуття і не спричинити ретравматизації? Де шукати психологічний ресурс і яким чином? Які важливі психологічні нюанси у взаємодії з переселеними сім'ями, дітьми? Як відновитися самим, якщо травматичні історії дуже зачепили плейбек-команду?.. Над цими запитаннями намагатимемося поміркувати.

Отже, плейбек-театр починається з **позиціонування** для аудиторії, яке варто робити з **акцентом** не на психологічних ефектах, а **на самому мистецькому дійстві, театрі**. Особливістю становища переселених людей є не лише психологічні труднощі, а на сьогодні, й насиченість, якщо не перенасиченість, психологічною допомогою. При цьому інші соціально-побутові проблеми є основною, суб'єктивно найближчою реальністю, з якою треба поратись, вправлятися, тому психологія/психотерапія/тренінг часто сприймаються як щось не зовсім обов'язкове, додаткове, ба й «невчасно» відволікаючи від основних турбот виживання. Театр є більш зрозумілим, традиційним, заняттям, тому, з нашого досвіду, люди готові з більшим ентузіазмом виділити час на перегляд перформансу, спектаклю чи як його ще назвати. Наші приїзди до них, наприклад, ми описували як виступ «театру імпровізації реальних історій глядачів».

Якщо у плейбек-команди є достатня кількість акторів, то варто їм надати можливість вибору – виступати чи не виступати перед аудиторією ВПО, і самим обрати найбільш підготовлений склад. Оскільки, як і психологи [4, с. 63–64], з одного боку, **не всі плейбек-актори будуть морально готові** до такої аудиторії та можливої проблематики, з іншого боку, **не всі зможуть залишитись в межах ритуалу і принципів**, витримуючи «чисто» свою роль.

Знаючи основні особливості аудиторії, про них варто ніби «забути», тобто **не створювати у трупи** жодних **настанов**, не формувати очікування історій, наприклад, про горе, психологічні травми, політику, неприйняття умов життя, обуреність на когось, почуття жалості і т. д. Йти до аудиторії у стані «табула раса», «чистого листа», який готовий точно сприйняти будь-яку історію, не очікуючи чогось конкретного, зокрема й негативного. Тим більше, що у людей, які живуть в стресових умовах, пригнічене почуття довіри, оскільки ті, хто приходять допомагати, не пережили всього, що довелося пережити їм. Тож кондактору варто також ставитись до аудиторії без жодних специфічних настанов, а у вступному слові відмежуватися від упередженої позиції, чітко знати і нейтрально **донести свою зацікавленість, мету плейбек-театру і роль у спілкуванні** з ними.

Сам плейбек-театр не можна назвати психологічним супроводом у групах, який успішно здійснюється психологами та волонтерами, але він може виконати деякі з функцій такого супроводу завдяки інтерактивності, чутливості до індивідуальних змістів, пошуку спільного, спонтанності тощо. Тому для використання плейбек-театру з метою реагування на психосоціальні потреби ВПО [2, с. 24] варто користуватись і напрацюваннями фахівців з психологічної допомоги, терапії ПТСР та ускладненого горювання, корекції, супроводу тощо. Так, наприклад, у моделі реабілітації біженців «Йди» угорського фонду «Корделія» фахівці відвідують найбільш психічно травмованих людей прямо вдома (на їхній житловій площі, напр., в притулку для біженців) задля **психологічного ефекту «господаря»**, коли постраждалі відчувають хоч якусь владу й контроль, що символізує для них «перше безпечне місце» [5, с. 28] у нових нестабільних умовах вимушеного переселення.

У плейбек-театрі для переселених осіб так само: дуже важливо підкреслювати, що саме «ми прийшли до вас у гості», «це ваш дім, ваша територія», а по змісту дійства – також **акцентувати, що** й «перформанс знаходиться **під вашим контролем і владою**, оскільки, за ритуалом, саме ви задаєте зміст всього того, що відбуватиметься на сцені...». Без цього меседжу, на наш погляд, важко сформувати атмосферу довіри для того, щоб глядачі наважились розповідати глибокі важкі історії, аби насправді була можливість пропрацювати психологічні труднощі, а не лише розважитись, поверхово й тимчасово відволіктись від них. Крім того, **розподіл відповідальності** як принцип психологіч-

ної допомоги (у т. ч. профілактики споживацтва) також варто підкреслювати у плейбек-театрі – ми для вас робимо перформанс, а ви для нас що? Розповідатимете власні історії...

Одна з психологічних труднощів ВПО – проблема психологічного тиску на них стосовно того, наприклад, що вони «приїхали без запрошення», «вимагають прав, яких немає й у корінних жителів» або «не хочуть рівнозначно з усіма працювати» тощо. Аби зменшити цей тиск, його варто спочатку усвідомити, дистанціюватись емоційно від важкої ситуації – і тоді виникають ідеї, яким чином її можна змінити. Методологічно плейбек-театр надає саме таку можливість, *занурюючи оповідача у позицію автора свого наративу*, не лише героя, а я того, хто цю історію «пише». Відповідно, хто пише, той має право і всі можливості її переписувати, той і *господар* історії, а отже (опосередковано), і свого життя.

Для травматичних історій, які потенційно можуть бути розказані, варто спочатку *сформувати* надійний ґрунт – *психологічний ресурс*, до якого можна буде в будь-який момент апелювати у важких моментах перформансу. Звідки його взяти? Це абсолютна творчість кондатора, про що запитувати і яким чином спрямовувати аудиторію на початку перформансу, але при цьому можна підкреслювати, складати одна до одної «цеглини» позитивних, ресурсних відгуків/почуттів глядачів: про стан прямо «тут і тепер» в аудиторії, про повсякденні вирішувані проблеми, про переваги перебування в цьому місці проживання та соціальному середовищі (наприклад, як зазначає Ю. Д. Гундештайло, нові знайомства, щирі друзі, поновлення сімейних зв'язків, розрив нездорових стосунків [4, с. 62]), про приємні моменти з минулого, надихаючі плани і мрії для майбутнього, «дрібні» успіхи й радощі теперішнього тощо.

Коли аудиторія вже насичена психологічними ресурсами – висловлене найбільш актуальне, зіграні почуття залу, дві-три малих форми, проговорено спільні позитивні чи умовно позитивні моменти, лише тоді можна переходити до повної «свободи» глядачів. При цьому варто усвідомлювати, що травмована аудиторія – це не те саме, що травматична історія. Хоча другі можуть виникнути у окремих оповідачів, але вони не об'єктивуються, не будуть розказані, якщо не буде створено *достатніх соціально-психологічних умов* – довіри, ширості, відкритості, прийняття, неспішності тощо. Те саме і з *темпорит-*

мом розповідей – варто бути більш терплячими в очікуванні дозрівання наступної історії, не заважати їй виникнути, а оповідачеві – наважитись вийти і розповісти... Іноді паузи можуть бути удвічі, утричі більшими, ніж на пересічних плейбек-перформансах, нехай вони будуть нерівномірними, але у тиші народжується суттєве.

І тут ми користуємось **принципом клубка ниток** – не можна підганяти і «тягнути» аудиторію «за язика», от розкажіть нам про найважчі історії, які вас турбують, діліться тими ситуаціями, де вам було найтяжче, розкажіть про головну проблему чи психологічну травму, будьте якомога щирішими й відвертішими і т. і. Ні, навпаки, аудиторія має відчувати максимальну свободу у виборі теми наступної оповіді, а вже одна за однією історії можуть бути розплутані за цією «ниткою Аріадни» до найбільш глибоких і травматичних, але це не має бути навмисно задано, без заяв про очікування чогось болісного.

А якщо сформувалася справжня довіра, то глядачі самі дійдуть до розповіді найважливішого, найболючішого, того, у чому їм насправді потрібна психологічна підтримка. І **динаміка перформансу**, послідовність історій не відрізняється від традиційної, тобто **вибудовується в умовну параболу** (U-образну арку), де зміст розгортається від поверхні до глибини або, точніше, від легкого, позитивного до важкого, негативного – і потім знову на «поверхню», у ресурсну ситуацію, з виходом оптимізм, свідому рівновагу, можливо, через самокритику та гумор. Як у постмодерній арт-терапії, коли «дії кожного перетворюються в значущу подію для всіх, що зачіпає почуття кожного» [3, с. 34], не завадить підкреслювати значущість цієї спільності і мати на увазі оновлену наративну структуру даної групи. Цю **параболічність червоної стрічки** перформансу варто уважно і вдумливо **прослідковувати кондактору** для того, щоб:

- зрозуміти, як пов'язані історії одна з однією, іноді проговороючи ці зв'язки;
- вчасно відчутти, оповідача з якою історією викликати наступним;
- зробити акценти-зв'язки у плейбек-інтерв'ю, погоджуючи / запитуючи цю інтерпретацію з кожним оповідачем;
- вловити «найвагомішу» історію перформансу – яка і дуже психологічно важка і водночас достатньо спільна для всіх, аби приділити їй більшої уваги, певним чином пропрацювати;

- побачити, коли треба завершувати – не раніше історії-«відповіді» на найважчу історію, але й не пізніше потужного позитивного виплеску, зрозумілого для оповідача і такого, що поділяється більшістю аудиторії;

- сформулювати (обрати спільно з глядачами) точну, лаконічну і зв'язну назву перформансу, а також червону стрічку-оповідь про нього: що розповідали, чим же ми живемо зараз, як починалося і до чого прийшли.

Саме розігрування у плейбек-театрі найважчих (зазвичай «найвагоміших» у перформансі) історій – окрема тема [9]. Тут зазначимо лише те, що методологічно відновлення життєвої неперервності (когнітивної, міжособистісної, функціональної та особистісної) – важливий орієнтир психологічної допомоги ВПО [4, с. 67–68]. А оскільки плейбек-театр сприяє створенню наративу, тобто зв'язної оповіді про себе, то саме під час оповіді та її візуалізації, втілення на сцені **відбувається і робота над відновленням неперервності** життя глядачів. Загалом, якщо плейбек-команда справді знаходиться у режимі служіння, намагання щиро зрозуміти та втілити суть кожної історії, то, як показали наші емпіричні дослідження, **спрацьовуватимуть такі основні відновлювальні ефекти**: 1) знаходження нових зв'язків між складовими травматичної історії, тобто часткова переінтерпретація ситуації із самостійним виявленням прихованих ресурсів; 2) відчуття підтримки з боку інших людей завдяки переживанню почутості, розділеності емоційного стану; 3) власне катарсичний ефект, коли актори виражають почуття людини, які вона не в змозі самостійно і повно виразити; 4) ефект відстороненості, «неучасті» – підкріплення розуміння людиною того, що вона вже не знаходиться у пережитій ситуації [8, с. 172].

При цьому аби не було зосередження уваги на втратах, що характерне для ВПО, необхідним є психологічне опрацювання досвіду [4, с. 62]. У наукових дослідженнях терапії реакції на втрату, навіть ускладненого горювання (до 3 % постраждалих), найбільш дієвою вправою виявилось зосередження на неодноразовому перегляді й переосмисленні «смерті значимої людини» з поступовим поверненням до діяльності та ситуацій, які уникались – до 82,5 % ефективності [1, с. 23]. Ми сподіваємося, що у плейбек-театрі перегляд найважчих ситуацій, в т. ч. втрати, з поступовим виходом на психологічний ресурс також сприятиме психологічному відновленню, не нашкодивши оповідачеві.

Важливо при цьому важкій історії/історіям та оповідачам приділити більше уваги, наприклад, наступними «модифікаціями» плейбек-ритуалу:

- менше й обережніше переривати оповідача під час інтерв'ю, сприймаючи перенасичену емоціями історію як норму;
- обирати більш чутливі для травматичних історій форми;
- залучати підтримку залу, певний процедурний чи навіть позапроцедурний, додатковий шерінг;
- бути поруч з оповідачем під час сильних емоцій від перегляду мініатюри, морально підтримувати;
- надати більше часу для зворотного зв'язку, звертаючи увагу на емоційний стан та рівень завершеності проживання даної історії;
- спокійно перегравати цю історію повторно, якщо відчуватиметься потреба оповідача;
- шукати наступну історію як емпатійну до цієї;
- пов'язувати ситуацію з наступними більш оптимістичними сценаріями та психологічним ресурсом, закріпленим на початку;
- шукати моменти, у яких джерелом психологічного ресурсу стає сама аудиторія, її ідеї та «народна» мудрість, а не підказки кондактора чи когось із плейбек-команди;
- шляхом наступних історій вийти на завершення уявної «параболи» червоної стрічки перформансу, не залишившись у її нижній частині;
- за потреби, після перформансу здійснити додаткове спільне обговорювання задля емоційного зворотного зв'язку та певного завершення, «закриття» важкої емоційної ситуації;
- мати окрему увагу до оповідачів з найважчими історіями та, за потребою, здійснити індивідуальні психотерапевтичні інтервенції вже після завершення дійства.

У ВПО багато історій звучать про родини та близьких людей, оскільки переселення – це обов'язково зміна психологічного простору особистості, розставання з родичами, інше коло й розпорядок спілкування, трансформації стосунків у сім'ї та ін. Так, наприклад, у вимушено переселених дітей дуже вірогідне погіршення стосунків з батьками через пережиті обставини та важке звикання до нових умов життя, часто відбувається захисне витіснення «неприємних відтінків взає-

мин», змінюється типова поведінка у стосунках, природно сформована – «безпечна» (надійна) або «амбівалентна» (умовно ненадійна) – прив'язаність дітей до матері (чи, рідше, батька) порушується, набуваючи ознак «уникаючого» типу (ненадійного) [6, с. 61]. Відбувається так звана **«психологічна інкапсуляція»** дітей, з іншого боку, конфлікти з батьками обумовлені тим, що **діти трошки швидше й легше адаптуються** до нових соціальних умов, а батьки, не поспішаючи за ними, намагаються утримати попередні усталені взаємини. Тобто **відновлення здорової прив'язаності дітей до батьків**, обережної відкритості, щирості у почуттях та взагалі можливості їх проговорювати – точка контролю плейбек-театру під час виступів для ВПО, якщо там є родини з дітьми.

Був цікавий випадок, коли одна з груп ВПО самі дописали на афіші нашого перформансу «тільки для дорослих». Можливо, після першого виступу, зрозумівши, яким чином все відбувається і які у нас створені можливості для них, дорослі хотіли розповідати свої найбільш важкі історії, які не можна чути дітям? А можливо, вони підсвідомо відчували, що самі адаптуються повільніше за дітей, і тому більше потребують підтримки? Хто знає...

Сама соціально-психологічна адаптація, як відомо, має чотири основні стратегії: інтеграція, асиміляція, сепаратизм та маргіналізація, залежно від комбінування ідентичності вже існуючої та нової, ближчої до теперішнього соціального середовища. Найбільш здоровою в психологічному відношенні вважається стратегія **інтеграції** [7, с. 83], коли особистість включається в оновлене середовище, не полишаючи при цьому свою ідентичність, тобто гармонійно поєднуючи «збережене старе» з «вимушеним новим». Цікаве дослідження вказаних авторів щодо стосунків ВПО з психотерапевтом наводить, зокрема, такі результати: ідентифікація з представником соціокультурної дійсності (на прикладі психотерапевта) в процесі взаємодії покращує адаптацію, при чому важливим є сприйняття через фахівця образу української етнічної групи. Якщо виникає атитюд активного й ініціативного українця, то це утруднює адаптацію ВПО по типу інтеграції; автономного – сприяє адаптації по типу маргіналізації та не сприяє формуванню української ідентичності; а **сприйняття ВПО української етнічної групи як «компетентної»** сприяє соціокультурній адаптації за типом інтеграції (на рівні кореляційної тенденції: $R = 0,289$; $p = 0,056$) та

зменшує частоту застосування стратегії «сепаратизм» ($R = -0,329$; $p < 0,05$) [там само]. Тобто у виступі плейбек-театру для даної аудиторії **не бажано**:

- підсилювати власну активність та ініціативність, а радше стимулювати ці якості у глядачів;
- підкреслювати свою автономність, більше відшукуючи спільне між театром і аудиторією.

І бажано:

- пам'ятати про важливість ідентифікації глядачів як з персонажами, так і з самим акторами, тобто критерії глибини розуміння суті історії та достовірності й влучності її втілення ставити на перше місце, а креативність, яскравість, артистизм – на друге;
- почуватись компетентним у тому, що робимо, а саме: чітко знати мету плейбек-театру, його цінність для глядачів, всі правила і обмеження, психотерапевтичні ефекти і естетичну роль тощо.

Висновки.

ВПО – люди, які мають цілком об'єктивні психологічні труднощі, допомогти в опануванні яких може мистецтво плейбек-театру, не підміняючи собою психотерапію, консультування, психосоціальну підтримку, корекцію, супровід чи інші форми психологічної допомоги. Специфіка соціально-психологічного простору і творчої діяльності, що притаманні плейбек-театру, надають змоги швидко й дієво відновити особистісний потенціал оповідачів за рахунок створення особистих та спільних наративів, що спрацьовує на відновлення життєвої неперервності, а також наступних психотерапевтичних ефектів: 1) знаходження нових зв'язків між складовими травматичної історії; 2) відчуття глибокої підтримки, розділеності емоційного стану; 3) власне катарсичний ефект; 4) ефект відстороненості, «неучасті».

Основними моментами, виведеними з нашого досвіду, які варто контролювати під час виступів перед ВПО, є: позиціонування з акцентом на мистецтві театру, відсутність настанов-очікувань щодо потенційних історій, акцент на «почутті господаря» та можливості контролю дійства з боку глядачів, відпочаткова актуалізація психологічних ресурсів, принцип «клубка ниток» з пасивним і чутливим очікуванням наступної розповіді, посилений контроль динаміки перформансу та умовної параболічності червоної стрічки, готовність до повторного втілення важких історій та розширеного зворотного зв'язку, пошук не-

перервності в життєвих індивідуальних та групових історіях, а також підкреслення знайдених самими глядачами ідей, пов'язаних з адекватними ресурсними відповідями на психологічні труднощі переселених людей в конкретний момент в конкретній аудиторії.

Література:

1. Аврамчук О. Лікування ускладненого горювання та реакції на втрату / Аврамчук Олександр // Форум психіатрії та психотерапії : наук.-практ. журнал. – Львів : УСП, 2018. – Т. 11. – 158 с. – С. 22–23.
2. Байярд Р. Приховані наслідки конфлікту. Проблеми психічного здоров'я та доступ до послуг серед внутрішньо переміщених осіб в Україні / Байярд Робертс, Ніно Махашвілі, Джана Джавахішвілі; International Alert, Глобальна ініціатива у психіатрії – Тбілісі, Лондонська школа гігієни і тропічної медицини; за фін. підтримки Європейського Союзу. – К.: Nick Wilmot Creative, травень 2017. – 28 с.
3. Вознесенська О. Л. Арт-терапевтичний простір постмодерністського часу / Олена Вознесенська // Простір арт-терапії : зб. наук. статей / УМО НАПН України, ВГО «Арт-терапевтична асоціація»; [редкол.: Лушин П. В., Чуприков А. П. та ін.]. – К.: Золоті ворота, 2013. – Вип. 1 (13). – С. 26–37.
4. Гундертайло Ю. Д. Арт-терапевтичні технології надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам : розд. 7 / Ю. Д. Гундертайло // Способи підвищення соціально-адаптивних можливостей людини в умовах переживання наслідків травматичних подій : метод. рек. / НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології; за наук. ред. Т. М. Титаренко. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2017. – 80 с. – С. 61–69. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/708240/>
5. Лазос Г. П. Психотерапія постраждалих внаслідок торгур: огляд сучасних досліджень та психотерапевтичних моделей / Лазос Г. П. // Актуальні проблеми психології. Т. III : Консультаційна психологія і психотерапія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С. Д. – К.: Логос, 2017. – Вип. 13. – С. 8–46. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/711158/>
6. Омельченко Я. М. Відновлення безпечних стосунків психотерапевта з дітьми внутрішньо переміщених родин / Омельченко Я. М. // Актуальні проблеми психології. Т. III : Консультаційна психологія і психотерапія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С. Д. – К.: Логос, 2017. – Вип. 13. – 264 с. – С. 46–73. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/711158/>
7. Плескач Б. В., Уркаєв В. С. Соціально-психологічні аспекти психотерапевтичної допомоги внутрішньо переміщеним особам / Б. В. Плескач,

- В. С. Уркаєв // Актуальні проблеми психології. Т. III : Консультативна психологія і психотерапія : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С. Д. – К. : Логос, 2017. – Вип. 13. – 264 с. – С. 74–91. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/711272/>
8. Савінов В. В. Важкі історії в плейбек-театрі: ресурс теперішнього для прийняття минулого / Савінов Володимир // Простір арт-терапії: творча інтеграція та трансформація в епоху плінного модерну : матер. XV між-нар. міждисциплін. наук.-практ. конф. (м. Львів, 16–18 лютого 2018 р.) / за наук. ред. А. П. Чуприкова, Л. А. Найдьонової, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. – 196 с. – С. 171–173.
  9. Савінов В. В. Идеи об игре травмы в плейбек-театре / Владимир Савинов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу (з 15 серпня 2016 року): https://vk.com/topic-118203482_34606378
  10. Титаренко Т. М. Критерії відновлення психологічного здоров'я в умовах довготривалої травматизації / Т. М. Титаренко // Український психологічний журнал. – 2017. – № 1 (3). – С. 140–150. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/707433/>
  11. Фокс Дж. Плейбек-театр – психотерапия ли это? / Дж. Фокс // Психодрама и современная психотерапия. – К., 2012. – №1–2. – 160 с. – С. 6–21.
  12. Legum Sh. Living with Trauma, Living with Playback. Applications of Lessons Learned / Shirley Legum // Interplay. – 2013. – № 12. – Р. 1, 8–10.
  13. Mc Isaac P. Playback Theatre and Trauma: an Evolving Approach / Paul Mc Isaac // Interplay. – 2013. – № 12. – Р. 27–28.

© Савінов Володимир Вікторович, 2018

УДК 159.9
ББК 84.5

ISSN 2310-3159

Бібліографічний опис статті:

Савінов В. В. Використання плейбек-театру в роботі з внутрішньо переміщеними особами / Савінов Володимир // Простір арт-терапії : зб. наук. праць / УМО НАПН України, ВГО “Арт-терапевтична асоціація” ; редкол. : Лушин П. В., Чуприков А. П. та ін. – К. : Золоті ворота, 2018. – Вип. 1 (23). – 112 с. – С. 53–65.

